

Apsvērumi par vidi

pilsētu attīstībā un pārvaldībā

Šis ir pirmais no diviem rakstiem, kurā tiks apskatītas galvenās koncepcijas un tēmas saistībā ar pilsētu attīstības un pārvaldības sistēmām. Tās tiks izklāstītas, ņemot vērā cilvēku pieaugošās un mainīgās vajadzības un vēlmes, ierobežotos dabas resursus un vides ierobežoto spēju absorbēt piesārņojumu. Rakstā tiek skaidroti vispārīgie ilgtspējības jēdzieni, UNEP IETC iniciatīva pilsētas kā ilgtspējīgas ekosistēmas un vides pārvaldības sistēmu loma pilsētu administrācijās. Otrajā šīs sērijas rakstā tiks izklāstīti daži citi ilgtspējīgas attīstības instrumenti un pamatprincipi, tādi kā eko-pilsētas, eko-industriālie parki, 10 Melburnas principi un citi.

Nedaudz par autoriem:

Stīvs Hols (Steve Halls)

profesors, Mērdokas Universitāte, Pērta, Rietumāustrālija

Profesors Stīvs Hols pēdējos 25 gadus ir darbojies kā vides zinātnieks un pētnieks, un šajā laikā ir veicis vairāk nekā 500 pētījumu un konsultāciju projektus. Daudzi no tiem ir bijuši Eiropas Komisijas (EK), Pasaules Bankas, Pasaules Veselības organizācijas, Valdības departamentu, aģentūru un organizāciju pasūtījumi, kā arī citi pasūtījumi no citām nozarēm. Profesors iepriekš ir strādājis ar EK un bija aktīvi iesaistīts regulas "Eko-menedžments un audita shēmas" izstrādē. Nesen viņš iecelts par Eiropas Atkritumu apsaimniekošanas politikas un stratēģijas Rīcības komitejas biedru. Viņa profesionālā kompetence aptver tādas sfēras kā vides politiku, rūpniecības ekoloģiju, eko-inovāciju un eko-efektivitāti, vides biotehnoloģijas, tehnoloģijas eko-novērtējumu, tīrāku ražošanu un vides pārvaldību.

Natālija Ladutjko

Latvijas Vides pārvaldības asociācijas projektu vadītāja, Latvija

Kopš 1993. gada aktīvi veicina tīrāku ražošanu, vides pārvaldības sistēmas un ilgtspējīgas attīstības principus Latvijā, piedaloties lielos starptautiskos projektos, kurus finansējuši USAID, kā arī Somijas un Dānijas valdības. Natālija Ladutjko nesena ierosināja vairākus vides projektus Latvijas uzņēmumiem un pašvaldībām, kurus atbalstījuši Ziemeļu Ministru padome, Lielbritānijas valdība un ES LIFE-Environment programma.

Kas ir 'ilgspējīga attīstība' un kādēļ mums būtu jādomā par ilgspējību?

Pirmo ilgspējīgas attīstības definīciju 1987. gadā formulēja Bruntlandes Komisija: "Pašreizējo paaudžu vajadzību apmierināšana, neapdraudot nākotnes paaudžu spēju apmierināt savas vajadzības". Vēlāk šī vispārīgā definīcija tika formulēta daudz konkrētāk, kā: "Attīstība, kas uzlabo cilvēku dzīves kvalitāti, dzīvojot ekosistēmu robežās." (IUCN/UNEP/WWF 1991) un "Labāk saskatāmā un izmērāmā ziņā ilgspējīga attīstība nozīmē saglabāt dabas resursu, materiālu un enerģijas patēriņu to atjaunošanās un aizstāšanas robežās. Ilgspējīga attīstība nozīmē gaisa, zemes un ūdens piesārņošanu tikai tajā līmenī, ko bez problēmām var paciest cilvēki, dzīvnieki un augi. Tā arī tiecas samazināt nozīmīgākās nevienlīdzības sabiedrības attīstības izmaksu un labumu sadalē" (EPSRC 1993). Diemžēl skaitļi, kas raksturo mūsu civilizācijas attīstību pagājušajā gadsimtā, ļauj izdarīt secinājumu, ka pieaugums nav ilgspējīgs:

- Pasaules iedzīvotāju skaits – 4 reizes
- Pasaules ekonomika - 40 reizes
- Enerģijas patēriņš - 16 reizes
- Nozveja okeānā - 35 reizes
- Cūku skaits - 9 reizes
- Lauksaimniecības zemes platības x 2 reizes
- CO2 emisija x 17 reizes
- SO2 emisija x 13 reizes
- Mežu platības - 0,8 reizes
- Zilie vaļi - 0,0025 reizes

Pieaugošo un mainīgo cilvēku vajadzību un vēlmju rezultātā ir pārsniegta Zemes nestspēja. Tas nozīmē, ka:

- Antropogēnās izmaiņas notika ātrāk nekā ekosistēma tām spēja pielāgoties;
- Ātrums, kādā mēs patērējam neatjaunojamus resursus, pārsniedza ātrumu, kādā tie tika aizstāti ar ilgspējīgiem atjaunojamiem resursiem;
- Atjaunojamo resursu degradācijas ātrums pārsniedz ātrumu, kādā tie var papildināties;
- Emitēto piesārņojumu apjoms pārsniedz gaisa, zemes un ūdens spēju tos absorbēt un pārstrādāt.

Ilgspējīga attīstība prasa, lai mēs pārskatītu attīstības veidus.

Tādējādi, lai gan cilvēku pamatvajadzību apmierināšanas prasības arvien pieaug, ir dažādi augšanu ierobežojoši faktori:

- neatjaunojamo resursu ierobežotie krājumi,
- biosfēras spēja absorbēt cilvēka darbības sekas,
- ekosistēmu spēja izdzīvot un uzturēt dzīvību.

Tādēļ ilgspējīga attīstība aicina izmainīt augšanai raksturīgās pazīmes, lai to padarītu mazāk materiālu un enerģijas intensīvu, un padarītu sabalansētu ņemot vērā gan pozitīvās, gan negatīvās ietekmes.

Pilsētu ieguldījums globālajos procesos

Pasaules pilsētas aizņem tikai divus procentus Zemes virsmas, tomēr tās ir atbildīgas par aptuveni 78% cilvēku radīto oglekļa emisiju, 76% koksnes rūpnieciskās izmantošanas un 60% ūdens, ko izmanto cilvēki.

Straujā urbanizācija divdesmitajā gadsimtā ir palielinājusi pilsētu izraisīto ietekmi uz vidi. 1900. gadā tikai 160 miljoni cilvēku jeb viena desmitā pasaules iedzīvotāju dzīvoja pilsētās. Šobrīd puse pasaules iedzīvotāju (3,2 miljardi cilvēku) dzīvo pilsētu teritorijās, kas ir 20-kārtīgs šī skaita pieaugums.

Nākošo 30 gadu laikā pasaules iedzīvotāju skaits palielināsies par 2 miljardiem cilvēku, no kuriem 60% dzīvos pilsētās. Ja šie cilvēki būtu jāizvieto, būvējot jaunus pilsētu centrus, tam būtu nepieciešamas 120 jaunas mega-pilsētas, kas ir 120 jaunas pilsētas ar vairāk nekā 10 miljoniem iedzīvotāju katrā. Patiesībā, šis iedzīvotāju skaits tikai palielinās pašreizējo pilsētu izmērus.

Šie skaitļi liecina, ka cīņa, lai sasniegtu ilgspējīgu ekonomiku galvenokārt noritēs pasaules pilsētās.

Pilsētu sistēmas apdraud planētas veselību un nespēj nodrošināt apmierinošus dzīves apstākļus miljoniem cilvēku. Pilsētas importē resursus un eksportē piesārņotājus, tomēr šīs importa un eksporta aktivitātes ir ierobežotas. Piemēram, jo tālāk no pilsētas atrodas atkritumu izgāztuve, jo vairāk sadārdzinās atkritumu izvešana. Tāpat, jo lielākā attālumā jāsvēnē saldūdens pa cauruļvadiem līdz pilsētai, jo dārgāka kļūst saldūdens piegāde, lai atjaunotu pilsētas izsmeltos krājumus. Vairumā pilsētu pieprasījums pēc resursiem (piemēram, enerģijas, aramzemes, meža) ir daudz lielāks nekā to ģeogrāfiskie apgabali spēj apmierināt. Piemēram, ir novērtēts, ka, lai apmierinātu Tokijas resursu pieprasījumu, būtu nepieciešama ražīga teritorija aptuveni trīs Japānu platībā.

Pilsētām pārkāpjot 21. gadsimta sliekšnim, ir ārkārtīgi svarīga nepieciešamība samazināt ietekmi uz vidi, kontrolēt izmaksas, riskus un atbildības. Turklāt, arvien izplatītāks ir uzskats, ka sākotnējā pieeja ietekmei uz vidi un tās mazināšanai, ko raksturo centralizēta "komandēt-un-kontrolēt" reglamentācija attiecībā uz emisijām un pastāvošo atkritumu novietnēm, ir pārāk ierobežota, lai atbalstītu ilgspējīgu pilsētu sasniegšanu.

Resursi, ko pilsētas šobrīd tērē vides aizsardzībai, būs izšķēsti veltī, ja tās nemainīs savus pārvaldības paradumus.

Jēdziens "Pilsētas kā ilgspējīgas ekosistēmas"

Ilgspējīgai pilsētai ir jābūt ar piemērotu infrastruktūru un elastību, lai atbalstītu gan tās iedzīvotāju grupu (it īpaši nabadzīgāko) vajadzības, gan vispārējās ekosistēmas vajadzības. Tāpat kā globālo sistēmu gadījumā, arī ilgspējīgas pilsētas nedrīkst izmantot resursus ātrāk nekā tos var papildināt vai aizstāt, ne radīt piesārņojumu ātrāk nekā to var asimilēt.

Pilsētām piemērotākā ilgspējīgas attīstības koncepcija ir daudzu pētījumu uzmanības centrā dažādās pasaules valstīs. Piemēram, UNEP IETC 2002. gadā izstrādātā koncepcija "Pilsētas kā ilgspējīgas ekosistēmas" (PKIE) nodrošina piemērotu struktūru pilsētu un vides savstarpējo mijiedarbību izpētei un izprašanai, kā arī to mijiedarbības pārvēršanai par ilgspējīgām attiecībām.

Konkrētas jomas, kurās var pielietot pilsētu kā ilgspējīgu ekosistēmu (PKIE)¹⁾ koncepciju, ir:

- **Videi draudzīgas ēkas un infrastruktūra** – Ēkas, infrastruktūra un vide ir nesaraucami saistītas. Enerģija, materiāli, ūdens un zeme visi tiek izmantoti būvniecībā un ēku, un infrastruktūras ekspluatācijā. Šīs radītās struktūras ir arī daļa no mūsu dzīves vides un ietekmē mūsu dzīves apstākļus, sociālo labklājību un veselību. Tādēļ ir svarīgi izpētīt videi un ekonomikai draudzīgas dizaina un attīstības tehnoloģijas, lai nodrošinātu, ka ēkas un infrastruktūra ir videi un veselībai draudzīgas un pieejamas. Ir nepieciešams izlabot un stiprināt vietējo pašvaldību, institūciju, NVO un kopienu pārvaldnieku, un lēmējpersonu spēju identificēt, novērtēt, izteikt skaitļos un izvēlēties piemērotākās būvniecības tehnoloģijas un infrastruktūru. Lai to paveiktu, ir nepieciešams pašvaldību un vietējā līmenī izstrādāt un ieviest programmas un pasākumus videi un veselībai draudzīgu ēku un infrastruktūras tehnoloģiju, prakses un sistēmu apgūšanai un izmantošanai.
- **Enerģija un transports** – Klimata izmaiņas ir kļuvušas par vienu no pasaules aktuālākajiem vides izaicinājumiem, un enerģijas pārvaldība ir viena no pilsētu vadītāju prioritātēm. Ir nepieciešams „atkarbonizēt” enerģijas plūsmas un palielināt bio-enerģijas, saules, vēja, ūdens un ģeotermālo enerģiju un siltuma sūkņu izmantošanu. Enerģijas efektivitāte pilsētas procesos un enerģijas patēriņa labāka pārvaldība, t.sk. sabiedrības informētības uzlabošana par enerģijas taupīšanas veidiem, ir divas nozīmīgākās jomas. Vēl viens svarīgs jautājums ir pilsētu transports. Tā kā arvien vairāk cilvēku migrē uz pilsētām, it īpaši attīstības valstīs, ir svarīgs transporta un komunikācijas sistēmu dizains, lai mazinātu siltumnīcas efektu izraisošo gāzu un citas emisijas. Transporta plānošana un satiksmes vadība ir divas svarīgas jomas, kurām pievērst uzmanību.

¹⁾ no angļu valodas – Cities as Sustainable Ecosystems (CASE)

- **Pilsētu ūdens** – Tradicionālā pieeja ūdens piegādes pārvaldībai tiecas uzskatīt ūdens patēriņu kā prasību, kura jāpilda, nevis kā atsevišķu pieprasījumu kopu, kas ir mainīga un pārveidojama. Tas var izraisīt un bieži vien arī izraisa pārāk lielu ūdens patēriņu un infrastruktūras kapitalizāciju, atkritumus un citas problēmas. Alternatīva politika un pieeja pievērš uzmanību ūdens pieprasījuma pārvaldībai un balstās uz pierādītām un rentablām metodēm ūdens patēriņa modeļu izmaiņai un ievērojama patēriņa samazināšanai. Tā ietver arī inovatīvas stratēģijas ūdens piegādes pieaugumam, izmantojot tādas metodes kā lietuss ūdens savākšanu un notekūdeņu otrreizēju izmantošanu, kā arī kombinējot iedzīvotāju izglītošanu, piegādes noteikumus un motivāciju.
- **Atkritumu savākšana un apsaimniekošana** – Nodrošināt attiecīgu sadzīves un komerciālo atkritumu apsaimniekošanu ir pastāvīgs pilsētas vadītāju uzdevums. Daudzās valstīs atkritumu izgāztuves rada draudus videi un veselībai. Arvien biežāk rodas nepieciešamība pēc lēmumu atbalsta instrumentiem un apmācībām, kas saistīti ar atkritumu savākšanas sistēmām un dažādām atkritumu apsaimniekošanas alternatīvām, ieskaitot sadedzināšanu, bioloģisko apstrādi, sanitāras izgāztuves, otrreizējo pārstrādi un materiālu reģenerāciju. Vietējām pašvaldībām jāveicina ne tikai iepriekšējo šķirošanu, bet arī materiālu otrreizējo pārstrādi un reģenerāciju.
- **Pamestas ražošanas („brownfield“) vietas** – tās ir pamestas, dīkā stāvošas, vai nepietiekami izmantotas rūpniecības un komerciālas vietas, kuru paplašināšanu vai pārveidošanu sarežģī vides piesārņojums. Pamestu ražošanas vietu sagatavošana sekmīgi otrreizējai izmantošanai ir nepieciešama daudzu elementu integrācija – finanšu jautājumu, sabiedrības līdzdalības, atbildības izskatīšanas, ekoloģiskās ekspertīzes, tehnoloģijas izvēles un likumdošanas prasību, kā arī dažādu ieinteresēto pušu koordināciju. Vietu novērtēšana un uzkopšana jāveic tā, lai visi šie faktori tiktu integrēti vispārējā pārveidošanas procesā. Inovatīvas tehnoloģijas piesārņojuma veida un apjoma novērtēšanai un pamestu ražošanas vietu sakopšanas veikšanai dod iespēju samazināt uzkopšanas izmaksas, pasargāt gruntsūdeņus un samazināt barjeras to atjaunošanai, dodot ievērojamu labumu visām ieinteresētajām pusēm.
- **Bioloģiskā daudzveidība** – Dabas klātbūtne pilsētā var būt dažādās formās. Dabas sistēmas tiecas pastāvēt pilsētvidē, kurā eksistē spēcīgas ģeoloģiskās iezīmes (piem., upes un ģeoloģiskās kontūras) un būvniecībai nepiemērota zeme. Svarīgs faktors ir arī sākotnējās pilsētu apbūves koncepcijas, ņemot vērā, ka apbūves un infrastruktūras blīvums atstāj attiecīgi vairāk vai mazāk vietas dabai. Dažās pilsētās sadalījuma reglamentācija pieprasa daudz klajumu, kas bieži tiek izveidots kā zaļās zonas. Citās, savukārt, bieži vien sastopams nepārtraukts ēku rindu, savienjošo ceļu un automašīnu stāvvietu izkārtojums, kas atstāj maz vietas dabai. Ekoloģija un bioloģiskā daudzveidība pilsētā iet roku rokā. Dabas platībās, kuras sastāv no dažādos veidos pārstāvētas augu valsts, var darboties dabiska pilsētu ekosistēma un zelt daudzveidīga dzīvā daba. Pilsētu bioloģiskajai daudzveidībai ir arī nozīmīga izglītojoša loma, dodot iespējas novērot dzīvo dabu. Tas cilvēkus padara jūtīgus attiecībā uz zaļajām zonām un dabiskajām sistēmām, kas līdzsvaro „neorganisko” ēku un pilsētu infrastruktūras realitāti. Lai uzlabotu un pastiprinātu bioloģisko daudzveidību pilsētvidē, nepieciešami jauni sadarbības veidi starp pilsētu vadītājiem un zinātniskām iestādēm.
- **Vides pārvaldības sistēmas pilsētām un vietējām pašvaldībām** – Vides pārvaldības sistēma (VPS) pilsētām un vietējām pašvaldībām piedāvā sistemātisku pieeju, lai nodrošinātu konsekventu un plānveidīgu vides problēmu risināšanu. Ja VPS ir efektīvi pielietota, tā var palīdzēt iestrādāt vides apsvērumus vispārējā darbībā un izstrādāt vides politikas, mērķus un uzdevumus ar iepriekš noteiktiem indikatoriem,

kas nodrošinātu izmērāmus mērķus. VPS pievērš uzmanību vairākiem kritiskiem organizatoriskiem faktoriem, ieskaitot produktīvus procesus un tehnoloģijas, vadības stilus un sistēmas, darbinieku izglītību un iesaistīšanos, iekšējo komunikāciju un attiecības ar likumdošanas iestādēm, citām pārvaldēm un kaimiņu kopienām. Sekmīga VPS ieviešana var palīdzēt radīt pilsētā pozitīvas izmaiņas, vides apzināšanos un nepārtrauktus uzlabojumus.

Vides pārvaldības sistēmas ieviešana ir pirmais solis ilgtspējīgas attīstības virzienā.

Vietējām pašvaldībām ir vadošā loma vietējā ekonomikā. Kā iedzīvotājiem tuvākajam valdības līmenim, tām ir nozīmīga ietekme uz sabiedrības ieradumiem, kas var dot ievērojamu ieguldījumu ilgtspējīgas attīstības principu ieviešanā šajā līmenī. Valsts iestādes var uzlabot savu vides sniegumu ne tikai savā labā, bet arī rādīt piemēru sabiedrībai.

Arvien pieaug to pilsētu un vietējo pašvaldību skaits, kuras jau ieviešas VPS (starptautisko standartu ISO 14001 vai Eiropas Savienības Regulu EMAS²⁾). Šodien valsts administrācijas sektors ir viens no straujāk augošajiem sektoriem Eiropas Savienībā attiecībā uz EMAS ieviešanu. Ir vairāk nekā 140 reģistrētas EMAS sistēmas šādās dalībvalstīs: Austrijā, Beļģijā, Vācijā, Dānijā, Spānijā, Francijā, Itālijā, Zviedrijā un Lielbritānijā.

EMAS izstrāde vietējām pašvaldībām dod vairākus būtiskus ieguvumus:

- Pilnīgs pašreizējo aktivitāšu pārskats un to ietekmes uz vidi apzināšanās, kas noved pie **uzlabotas darbību efektivitātes** un visu aktivitāšu labākas integrācijas;
- **Mērķu izvirzīšana ir noderīga politiskajos procesos**, jo tā arī vispārīgi sekmē politisko mērķu izvirzīšanas procesu;
- Liela daudzuma datu apkopošana par pilsētu pārvalžu aktivitātēm palīdz saikņu noteikšanā un **efektīvāku informācijas vadības sistēmu izstrādē**;
- VPS var palīdzēt pilsētām veikt **ievērojamus ikdienas darbībā izmantoto resursu ietaupījumus**;
- Pilsēta ar reģistrētu VPS kalpos **kā paraugs privātā sektora uzņēmumiem nozares robežās un kā modelis, kam līdzināties un kuru kopēt pārējām pilsētu un reģionālajām pārvaldēm**.

Pilsētas, kuras ir ieviešas VPS, demonstrē preventīvas pieejas priekšrocības, labas vides prakses piemērus un uzlabotu vides sniegumu. **Piemēram, Lesteras pilsētas dome, Lielbritānija** (28000 iedzīvotāju; 7300 hektāru). 1999. gadā pilsēta tika atzīta par Lielbritānijas pirmo Vides pilsētu, un pilsētas padome ieguva EMAS reģistrāciju. Tās vides politika ietver saprātīgu enerģijas, ūdens, citu dabas resursu un ražotu materiālu izmantošanu, atkritumu samazināšanu un drošu apglabāšanu, visu pilsētas domes padomnieku un darbinieku apmācību par vidi un darbu izpildītāju un piegādātāju informētības līmeņa paaugstināšanu. Lesteras pilsētas dome strādā, lai veicinātu un paplašinātu sistēmu pilsētā, un vietējie skolēni un skolotāji palīdz ieviest EMAS arī Lielbritānijas izglītības sektorā. Divas pamatskolas jau ir saņēmušas EMAS akreditāciju un vēl 16 ir tikko sākušas darbu pie sistēmām. EMAS tiek uzskatīts par lielisku izglītojošu instrumentu, kas ievieš vides apsvērumus dažādos nacionālā līmeņa mācību plāna priekšmetos.

Sistēma jau ir veikusi ievērojamu progresu ceļā uz mērķiem:

- 12% domes elektrības tagad tiek iegūti no atjaunojamiem avotiem (salīdzinot ar 0% iepriekš);
- par 10% samazinājies domes ūdens patēriņš salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu;
- par 50% palielinājies velosipēdistu nobraukto jūdžu skaits salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu;
- par 98% samazinājušās sēra dioksīda emisijas no domes transporta līdzekļiem;
- par 30% samazinājies papīra patēriņš salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu.

²⁾ EMAS - Vides pārvaldības un audita shēma

Katra pašvaldība, kas ieguvusi EMAS reģistrāciju, uzrāda sava vides snieguma uzlabošanas publiski pieejamos Vides ziņojumos. Dažus valsts sektora Vides ziņojumu piemērus attiecīgo valstu valodās var aplūkot: http://europa.eu.int/comm/environment/emas/local/index_en.htm.

Par spīti nepārprotamajām priekšrocībām un labumiem, ko piedāvā sistemātiska preventīva pieeja vides problēmu risināšanā, ir daudzas barjeras, kas traucē plašu EMAS ieviešanu pašvaldībās. Tās ir sekojošas:

- **Informācijas trūkums par VPS.** Tā bieži ir galvenā barjera VPS ieviešanai.
- **Augstākās vadības ieinteresētības trūkums.** Bieži vides jautājumi netiek uzskatīti par prioritāti, it īpaši attīstības valstu pilsētās, kurās uzmanības centrā ir cilvēku pamatvajadzību nodrošināšana un cīņa ar nabadzību. To papildina problemātiskā pieeja fondiem vai resursiem, kas sniedz labumu tikai vidējā vai ilgākā laika posmā.
- **Resursu trūkums.** Īpaši tas attiecas uz attīstības valstīm, kurās resursi tiek izmantoti cilvēku pamatvajadzību apmierināšanai un centieniem nodrošināt galvenos pakalpojumus.
- **Gan tehnisko, gan profesionālo darbinieku trūkums.** Neatbilstošas prasmes un citi nefinansiālie resursi arī var radīt ievērojamus šķēršļus EMAS ieviešanai pašvaldību līmenī.
- **Tradicionālais "departamentālisms"** jeb strādāšana vienas nodaļas ietvaros. Atbildības un pilnvaras attiecībā uz vides pārvaldību bieži ir sadalītas vairākās nodaļās un kompetencēs, kas sarežģī integrētu pieeju pārvaldībai.
- **Vāja pārvaldība.** Šis ir atzīts par galveno kavēkli pilsētu vides pārvaldībai. Daudzām galvaspilsētu un pilsētu vadībām, it īpaši attīstības valstīs, trūkst institucionālās kapacitātes veikt efektīvus vides plānošanas un pārvaldības pakalpojumus un ierastajā kārtībā efektīvi nodrošināt pilsētu pakalpojumus.

EMAS ieviešana Latvijas pašvaldībās

Pašlaik divpadsmit Latvijas pašvaldības, projekta "Inovātīva pieeja EMAS II ieviešanai jauno ES dalībvalstu pašvaldībās" (EMAS-4NewStates) ietvaros ievieš EMAS. To finansiāli atbalsta ES LIFE-Environment programma un Latvijas Vides aizsardzības fonds. Projekts tika uzsākts 2005. gadā un tas beigsies 2007. gadā. Pagājušajā gadā pašvaldības tika apmācītas par EMAS ieviešanu soli-pa-solim, tām tika nodrošinātas īpaši izstrādātas EMAS darba grāmatas, tika apmeklētas Vācijas pašvaldības, lai iepazītos ar to pieredzi EMAS ieviešanā un uzturēšanā, un uzsākts darbs pie savu sistēmu ieviešanas. Līdz šim brīdim ir izdarīti aptuveni 50% sistēmu izstrādei nepieciešamā darba. Pašvaldībām, kuras piedalās projektā, ieviešanas darbā palīdz desmit vietējie konsultanti un divi vācu eksperti. Ieviešanas procesa trešais starposms audīts notika 2006. gada 28.-29. aprīlī. EMAS sistēmu verificācija ir plānota 2006. gada oktobrī. Sīkāku informāciju par projektu var atrast žurnāla "Kvalitāte" 06/2005 numurā un projekta mājas lapā Internetā: www.emas4newstates.lv/.

Analizējot šī brīža situāciju saistībā ar vides pārvaldības sistēmu ieviešanu Latvijas pašvaldībās, projekta vadītāji var secināt, ka Latvijā sastopamas visas iepriekš minētās barjeras.

Informācijas trūkuma par VPS pašvaldībās rezultāts ir, ka reģistrēta tikai viena ISO 14001 sistēma Latvijas pašvaldībā – Jelgavas pilsētas domē.

Augstākās vadības ieinteresētības trūkums bija skaidri redzams projekta sākuma fāzē, kad vairāku pilsētu domes ziņoja, ka EMAS ieviešana pašlaik nav to prioritāšu skaitā.

Lielo pilsētu domēs ir acīmredzams "**departamentālisms**" un resursu un profesionālu darbinieku trūkums mazajās pašvaldībās. Abi faktori palēnina EMAS ieviešanu.

Resursu trūkums ir novērojams mazajās lauku pašvaldībās. Dažiem projekta dalībniekiem problēmas sagādā EMAS verificācijas izmaksu segšana. Ļoti iespējams, ka šīs pašvaldību padomes nolems pieejamos budžeta resursus tērēt steidzamākām un svarīgākām vajadzībām.

Lai atrisinātu šo problēmu, Latvijas Vides pārvaldības asociācija ir sagatavojusi projekta pieteikumu Latvijas Vides aizsardzības fondam ar lūgumu atbalstīt „EMAS celmlaužu“ Latvijas pašvaldību sektorā un segt 50% no sistēmu verificācijas izmaksām.

Situāciju attiecībā uz EMAS verificāciju pasliktina arī fakts, ka **Latvijā līdz šim brīdim nav vietējā EMAS verifikatora.** Ārzemju eksperta (piemēram, no Vācijas) izmaksas, kas ietver komandējuma izmaksas, tulkotāņu pakalpojumus un vietējās likumdošanas eksperta pieaicināšanu, ir gandrīz 10 reizu augstākas nekā vietējā Latvijas verifikatora izmaksas, ja tāds eksistētu.

Latvijas Vides pārvaldības asociācija ir saņēmusi Bureau Veritas Latvija piekrišanu izmantot pirmos divus EMAS verificācijas gadījumus, projekta EMAS4NewStates ietvaros vietējā verifikatora akreditācijai, kurš vēlāk verificētu sistēmas pārējās 10 pašvaldībās.

Daudzi no šiem traucēkļiem un barjerām nepastāvētu, ja Latvijas valdība pievērstu vairāk uzmanības EMAS veicināšanai Latvijā. Visas to nedaudzo vietējo NVO pūles, kuras uzsākušas dažus vides pārvaldības sistēmu ieviešanas projektus rūpniecībā un pašvaldībās, nevedīs pie plašākas EMAS sistēmu ieviešanas Latvijā, jo no valdības puses netiek izrādīta pietiekīga interese un iniciatīva.

Nozīmīga atšķirība valsts administrācijas sektorā reģistrēto EMAS skaitā salīdzinājumā ar pārējām Eiropas valstīm ir pamatnāma Vācijā (skatīt 1. attēlu). Tā izskaidrojama ar efektīvo Vācijas valdības EMAS veicināšanas kampaņu.

Bez šaubām, integrācija Eiropas kopienā bagātinās Latvijas pašvaldības ar vērtīgu pieredzi un zināšanām pilsētu vides pārvaldības jomā, un pēc kāda laika strauji pieaugs EMAS reģistrēto valsts iestāžu skaits. Bet šobrīd Latvijā ir 12 vietējo pašvaldību EMAS celmlauži: Liepājas un Daugavpils pilsētu domes, Preiļu novada padome, Naujenes, Vārkavas, Līvberzes, Jaunberzes, Bērzes, Glūdas, Jaungulbenes, Daukstu un Stradu pašvaldības. Novēlēsīm tām visām sekmīgu sistēmu ieviešanu un verificāciju!

Turpinājums sekos...

1.attēls. Valsts administrācijas sektorā reģistrēto EMAS skaits ES valstīs

